

УДК 655.5+004.738.5

Д. В. Грузін

Видавництво «Наукова думка» НАН України

**НОВІТНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА НОВІ ВИДАВНИЧІ ПРОЕКТИ**

Подається порівняльна характеристика паперових та інтернет-видань. Розглядається досвід видавництва «Наукова думка» щодо видання «Енциклопедії історії України». Наголошується на перевагах використання комп'ютерних технологій.

Comparative description of paper is given and the internet publishing. Experience of publishing house «Scientific thought» in relation to edition of «Encyclopaedia of history of Ukraine» is examined. The use of computer technologies is marked on advantages.

Новітні комп'ютерні технології — це насамперед Інтернет, протоколи й програми, які дають змогу створювати сайти й підтримувати через них комунікацію між їхніми утримувачами та відвідувачами. Під новими видавничими проектами маються на увазі, по-перше, політика залучення до процесів підготовки та реалізації крупних видань довідкового типу максимального числа зацікавлених осіб — авторів, читачів і спонсорів — з усіх куточків світу, де є мережа Інтернет, а по-друге, комерційне послідовно-паралельне оприлюднення електронних і паперових видань.

Піонерами нових видавничих проектів були автори, які на початку 1990-х рр. активно писали книги для широкого кола ентузіастів комп'ютерної справи. Саме тоді — у першій половині 1990-х рр. розвиток комп'ютерної техніки настільки пришвидчився, що навіть невеликі статті про новинки в цій галузі, втрачали актуальність ще на стадії їх написання. Перед авторами постала проблема безкінечного внесення так званих кон'юнктурних правок до версток своїх книг, які ось-ось мали бути видрукувані. Це змусило й видавців, і авторів шукати вихід із доволі непростого становища. Порятунком прийшов від «світової павутини», яка дала можливість авторам і видавцям створювати свої інтернет-сторінки. Зі згоди видавництва автори почали розміщувати на своїх сайтах тексти вже видрукуваних і проданих книг, а також найновіші доповнення до тих, які ще перебували в продажу. Окрім того, вони почали активно листуватися з читачами, що сприяло оперативному виправленню недоліків і помилок, що траплялися в їхніх уже видрукуваних книжках. Разом з тим вони продовжували співпрацювати з видавництвами, які кожного року друкували перевидання їхніх праць з виправленнями й доповненнями, розміщували в них адреси сайтів, де читачі могли ознайомитися з новими авторськими напрацюваннями, а також додавали до видань компакт-диски з повним текстом книги. З часом цю практику запози-

чили видавці, які мали справу з різного роду довідковою літературою, зокрема й енциклопедіями. Видавничі групи, які вирішили реалізовувати нові видавничі проекти, почали розміщувати на своїх сайтах так звані бета версії майбутніх видань (авторські тексти, які не були опрацьовані редакторами) для їх попереднього обговорення та внесення до них змін. Водночас вони готували відповідні повноцінні паперові книги, організували випуск їхніх електронних версій на компакт-дисках та розміщували такі самі електронні версії на своїх сайтах. Виявлені в паперових книгах помилки одразу ж виправляються в електронних версіях на сайтах, окрім того, ці версії постійно поповнювалися новими матеріалами. Робота з відвідувачами сайтів дала змогу видавцям відслідковувати проблеми, які найбільше цікавили відвідувачів, а робота з дописувачами — виявляти нових потенційних авторів. Разом з тим реалізація таких проектів дала змогу видавництвам заробляти додаткові гроші на рекламі, що розміщується на сайті, та на передплаті за користування найповнішою електронною версією доповненого видання.

Звичайно, реалізація нових видавничих проектів потребує істотних капіталовкладень, створення видавничих груп, які були б укомплектовані не лише традиційними фахівцями видавничої справи, а й програмістами, операторами інтерактивного зв'язку, аналітиками інтернетресурсів. Однак, як показує досвід з підготовки до друку у видавництві «Наукова думка» багатотомної «Енциклопедії історії України», навіть неповне впровадження технологій нових видавничих проектів могло б дати позитивні результати. Перш ніж конкретизувати ці можливі позитиви, кілька слів про досвід видання енциклопедії.

Видавництво випустило у світ три томи, попередю ще п'ять, а це означає, що мине мінімум шість років, поки останній том побачить світ, а потім іще кілька років, перш ніж видавництво зможе взятися за виправлення помилок і внесення доповнень до оприлюднених томів. У той же час до видавництва вже передано доволі багато статей до наступних п'яти томів. Ці статті необхідні редакційній групі для того, щоб узгоджувати матеріали, що друкуються у поточному томі, з тими, що будуть друкуватись у наступних томах. Ці статті не лежать без діла, однак вони й не є доступними для читачів, а головне — застарівають ще до появи їх у світі. Аби пересвідчитись у цьому, достатньо набрати на кількох пошуковиках в Інтернеті назву тієї чи іншої статті, що вже є у видавництві, і почитати, що пишуть з відповідної теми. Переважно доволі швидко можна знайти важливу інформацію, якої у статті немає, хоча вона там обов'язково мала би бути. Окрім того, зважаючи на те, що енциклопедію пишуть не менше 200 авторів і що матеріали їхніх статей так чи інакше «накладаються» один на одного, то доцільно було б, аби автори мали змогу ознайомлюватися зі змістом матеріалів статей своїх колег по енциклопедії ще до виходу цих статей у світ. Це усунуло б цілу низку проблем, які з'являються при узгодженні змістів різних статей, в яких ідеться про одні й ті самі події.

Доречно згадати позитивний досвід видавництва з оприлюднення робочих зошитів до енциклопедії. Тобто оприлюднення лише частково опрацьованих матеріалів до енциклопедії для їх направлення зацікавленим інституціям, зокрема кафедрам історії вузів, для обговорення. На жаль, практика видання

таких зошитів через проблеми, пов'язані з фінансуванням, та через брак часу на їх виготовлення, була призупинена. На ґрунті новітніх комп'ютерних технологій реанімація цієї ідеї є не лише реальною, а й бажаною справою.

Що ж конкретного може дати запровадження окремих елементів нової видавничої політики для проекту Енциклопедії історії України? По-перше, впродовж року була б оприлюднена версія усіх восьми томів енциклопедії, а також словник усіх наявних і запланованих статей. По-друге, час від часу оприлюднювалися б для загального огляду робочі зошити. По-третє, до електронної версії вже видрукованих томів енциклопедії оперативно вносилися би виправлення усіх помічених помилок та доповнення пропущених гасел, а окремі статті могли би бути доопрацьовані чи замінені. По-четверте, в електронній версії міг би постійно поповнюватись ілюстративний матеріал, у тому числі й картографічний. По-п'яте, до роботи над енциклопедією вдалося б залучити ширше коло зацікавлених осіб.

І наостанок таке зауваження: винятково «паперові» видавничі проекти крупних довідкових видань невдовзі стануть безперспективними, оскільки лише те інформаційне видання, яке постійно й оперативно оновлюється, і тому є джерелом найновішої інформації, може задовольнити сучасного споживача.

УДК 655.5

Я. В. Богданьок

Видавництво «Наукова думка» НАН України

ДОСВІД ОПРАЦЮВАННЯ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО ВИДАННЯ НА ПРИКЛАДІ «ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»

Розглядається система опрацювання енциклопедичних видань. Аналізуються послідовність викладу матеріалу та особливості організації редагування. Пропонується чіткий стиль викладу матеріалу в енциклопедичних статтях.

The system of working of encyclopaedic editions is examined. Are analysed sequence of exposition of material and feature of organization of editing. Clear style of exposition of material in the encyclopaedic articles is offered.

За визначенням, енциклопедичні видання та енциклопедії охоплюють усі найістотніші відомості в якій-небудь галузі знання або з усіх знань, якщо такі енциклопедії задумуються як універсальні. Унаслідок цього вони містять у собі великий обсяг поплутаної інформації, часто не пов'язаної між собою іншим чином, ніж належністю до однієї сфери людської діяльності чи знань. Через це такі видання зазвичай формують з окремих статей, кожна з яких висвітлює зміст одного питання чи терміна, долю однієї людини або перебіг окремої події. Через різноманітність тем кількість авторів якісного енциклопедичного видання завжди буває доволі значною. Так, «Енциклопедія історії